

VALORILE ZÂMBETULUI ȘI ALE RÂSULUI ÎN CONSTITUIREA REPLICILOR DE REFUZ ȘI ACCEPTARE

Ina GAȘCIUC

Catedra Limba Română, Lingvistică Generală și Romanică

The smile and laughter. Many philosophers and scientists have tried to understand the essence of laughter and smile. Ch. Darwin said that laughter seems firstly to be an expression of plain pleasure and happiness. Referring to the inherited character of the smile Ch. Darwin brings to discussion the case of Laura Bridgman who due to her blindness and deafness could not take any facial expression through imitation. Although when she got a letter from a beloved friend and was told about its contents through gestures she laughed and clapped her hands and her cheeks blushed. Reasons why the man laughs are various but then the mechanism of laughter is always the same. The smile accompanies communication especially when there is an agreement with the speaker thus accepting his assertion and becoming his accomplice in a common situation. Life experience makes the man used to making a difference between various meanings of the speaker's smile. Therefore a smile can be treated differently such as *initiative, dream, politeness, support, compliance*, and, at the same time, *boredom, irony, obedience, trouble, shame, decency* etc. The smile can become artificial as well in order not to seem hypocritical, but to stimulate the speaker even to a contemptible extent. Laughter usually accompanies the replies of acceptance and refusal in order to convey some conclusiveness. It is used in a refusal as to suggest the speaker a negative attitude towards what he says.

Zâmbetul... El nu costă nimic, dar oferă multe. El îi îmbogățește pe cei care îl primesc, fără a-i sărăci pe cei ce îl dăruie. El durează o clipă, dar ne rămâne în memorie pentru totdeauna. El e muza celor obsiși, lumina zilei pentru cei descurajați, rază de soare pentru cei nenorociți, dar și antidot creat de natură împotriva necazurilor. Nu poate fi cumpărat, nici cerut sau furat, pentru că nu costă nimic, până nu este oferit.

Zâmbetul însoțește comunicarea, mai ales când se aderă la părerea interlocutorului, acceptând în acest sens afirmația lui și devenind complice la situația comună. Când apare zâmbetul în viața noastră? Răspunsul e simplu: chiar în copilărie. Caracterizând procesul de apariție a zâmbetului la sugari, P.Morand de Jouffrez afirmă că acesta „la început e spontan și reflex. Și bebelușii orbi surâd.

Fig.1

Nou-născutul zâmbește în somn. Surâsul „relațional” apare spre sfârșitul primei luni” [1, p.19].

Zâmbetul constituie primul organizator al vieții psihice, „el este declanșat de voci, de figuri, de mângâieri” [1, p.19]. La început nu este selectiv: bebelușul zâmbește oricui îi vorbește drăguț (vezi fig.1). În schimb, mai târziu, în perioada „angoasei lunii a opta”, bebelușul surâde numai figurilor cunoscute și, în special, mamei sale. Bebelușii surâd mai mult, când se răspunde surâsului lor și când sunt luați în brațe, mângâiați, li se vorbește sau li se zâmbește. Surâsul este așadar, până la 10 luni, unul din principalele semne ale satisfacției.

Conform unor definiții, zâmbetul este „o expresie facială în care ochii luminoși și colțurile gurii se îndoaie fin sus și care exprimă în special amuzament, plăcere, aprobare și uneori bătaie de joc (traducerea ne aparține)” [2, p.124] sau „schităre ușoară a buzelor, a ochilor, a feței, ca expresie a unei bucurii sau a unei satisfacții” [3, p.1037]. Experiența de viață îl obișnuiește pe om să facă deosebire între variatele semnificații pe care le are zâmbetul interlocutorului. În acest fel, un zâmbet poate comporta diverse interpretări, precum *inițiativă, visare, politețe, susținere, complicitate*, dar și *plictiseală, ironie, supunere, necaz, rușine, modestie* ș.a. Exemplele de mai jos vin să susțină această afirmație:

(1) „– Ia, dacă erai tu vreun campion sau mai știi eu ce acolo, crezi că Nina fugea de lângă tine? Nici alungată nu s-ar fi dus.

– *O fi, zâmbi Kosteă.*” (Gh. Gheorghiu, 194)

(2) „**Alexandra:** Elizo, vrei, drăguță, să duci ceștile astea?

Eliza (ia ceștile *zâmbind*, pricepe că e vorba de un secret): Cu plăcere.” (L. Demetrius, 209)

(3) „**Moș Ion:** Vasiluță, șezi și tu acolo pe un scaun... Ce tot stai în ungherul cela...

Vasiluța (*zâmbind amar*): Cât stau, îmi pare că o să vină, dar când mă așez, mi se întunecă în fața ochilor. (*Nu se așază*).” (I. Druță, 37)

Primul caz se referă la replica de acceptare, rostită pe un ton absent într-o împrejurare în care se acceptă orice, pentru că durerea sufletească e copleșitoare din cauza trădării iubitei. Al doilea exemplu prezintă un răspuns afirmativ la spusele stăpânei. Slujnica trebuie să părăsească încăperea, altfel secretul nu se va descoperi. Complice la aceasta, ea abandonează atmosfera misterioasă.

Zâmbetul poate deveni și artificial, nu atât cu scopul de a părea ipocrit, cât pentru a-l stimula, chiar dacă într-o măsură neînsemnată, pe interlocutor. Melancolică și în așteptarea iubitului, Vasiluța transmite tatălui său mesajul că nu e pierdut totul, ci se întrevede o mică speranță – o rază de lumină – că totuși iubitul va reveni.

Scriitorii utilizează și lexemul **rânjet** ce poartă o conotație depreciativă, pentru a caracteriza personajele negative prin vorbirea lor:

„ – Atunci, merită să ne mai amânăm plecarea cu o zi. Gherasime, ai grijă ce faci!

– Fii pe pace, dle! **Răspunse cârmaciul, rânjind. O să lucrăm cu mânuși.**” (R.Tudoran, T. P. S., 493).

Trăsăturile zâmbetului la nivel nonverbal:

- ✓ zâmbet abia schițat, forțat, aproape nesincer (vezi fig.2);
- ✓ sprijinirea capului în mâini denotă concentrare maximă asupra subiectului discutat (vezi fig.3);
- ✓ zâmbetul însoțit de privire ageră exprimă o stare de beatitudine, satisfacție, complicitate (vezi fig.4);
- ✓ zâmbetul pe fața ascunsă după mâini sau coate denotă rușine, timiditate față de interlocutor (vezi fig.5);
- ✓ degetul mare în gură în timpul zâmbirii – stare de visare, anticipare, așteptare (vezi fig.6);
- ✓ atingerea feței zâmbitoare cu mâinile trădează o personalitate optimistă, visătoare (vezi fig.7);
- ✓ mâna pe gât și capul înclinat – o persoană care cochetează (vezi fig.8);
- ✓ zâmbet politicos, totodată regretabil (astfel zâmbește un pacient când dentistul îi spune că acesta are nevoie de o proteză dentară foarte costisitoare). Acest tip de zâmbet îl recunoaștem, de obicei, pe fața lui Bill Clinton (vezi fig.9, 10).

Fig.2

Fig.3

Fig.4

Fig.5

Fig.6

Fig.7

Fig.8

Fig.9

Fig.10

Dacă rugăm o persoană să zâmbească (chiar și artificial) și să păstreze aceeași expresie facială, însoțind-o cu sunetele specifice: hi-hi-hi, creăm un răs forțat, arbitrar. Constatăm că de la zâmbet până la răs e doar un pas, zâmbetul fiind o parte constitutivă a râsului.

Râsul este propriu doar oamenilor și, dacă ar fi să-l credem pe Darwin, părintele teoriei evoluționiste a speciilor, omul a răs întotdeauna. Chiar în timpurile preistorice, omul a răs pentru a confirma absența pericolului sau pentru a-și descuraja adversarul dispus să atace.

T.Slama-Cazacu consideră că „râsul – mai ales acel în cor – este un mijloc prin care se manifestă adesea acordul dintre partenerii dialogului și sudează, de obicei, colectivul” [4, p.139].

Un alt aspect îl constituie definirea râsului din punct de vedere biologic.

M.Cociu afirmă că „râsul constă dintr-o serie de mici expirații sacadate produse de mișcări impulsive de inspirație și expirație efectuate de mușchii diafragmei, aproape totdeauna însoțite de vocalizare. Mecanismul râsului implică zone ale creierului subcortical, mai precis, ale rinencefalului, diencefalului și hipotalamusului.

Expulzarea se face cu gura deschisă, fără emiterea vreunei consoane, care ar determina închiderea gurii” [5, p.48]. Așadar, „nu există ființă umană, în afara unor cazuri patologice, care să nu râdă” [6, p.3].

Potrivit definiției propuse de dicționarul american Merriam–Webster, râsul este „exprimarea emoției (veselia, mulțumirea sau bătaia de joc) prin sunete vocalice izbitoare sau explozive” (traducerea ne aparține) [2, p.254]. O altă definiție precizează că „râsul este manifestarea bucuriei, a satisfacției printr-o mișcare caracteristică a feței și a gurii, însoțită de sunete specifice, nearticulate” [3, p.808].

Râsul deseori însoțește replica de acceptare pentru a-i conferi concludență. El poate fi semn al diferitelor sentimente, precum: *disponibilitate, cochetare, bunătațe, ironie, satisfacție, entuziasm, veselie, dorință, învoială* ș.a:

- (1) „ – Unii îmi spun Ciupitul și eu chiar mă supăr, zise băiatul.
– Bine, Ciupitul, eu n-am să te porecesc, *râde ea* și încearcă să-l piște de obraz.” (N.Popa, 369)
- (2) „ – Nu vă supărați, dna dansează? Și s-a uitat spre Didina.
– *Cu plăcere, a râs ibovnica.*” (Z.Stancu, 201)
- (3) „**Coșcodan:** Tot aci ai fost, moșcule?... Ieși afară!
Barză: *Hi, hi, hi!* (Iese)” (V.Alecsandri, 555)

Exemplele de mai sus probează valorile cele mai subite ale râsului și interpretarea lor va deveni un meșug doar pentru observatorii versați. Așadar, în exemplul (1) eroina stanciană adoptă o poziție prietenească față de tânărul căruia nu-i face plăcere să i se zică prin porecle. Fata, în glumă, desigur, încearcă să diminueze starea tensionată în care se află flăcăul, și-l atrage de partea sa. Ea face uz de râs, totodată încearcă să-l piște de obraz, gest utilizat pentru a-l bulversa, a-l face să se simtă un copil răsfățat.

Râsul poate fi și semn al cochetării, fiind utilizat, în special de femei, când li se fac avansuri din partea bărbaților. În exemplul (2) Didina recurge la zâmbet pentru a-i atrage atenția celui care o invită la dans, arătându-i în același timp că e dispusă să fie receptivă la măgulire. Râsul uneori e folosit când receptorul nu ia în serios cuvintele emițătorului și ironizează pe seama împrejurării respective. În cazul dat se recurge doar la emiterea sunetului specific râsului, și anume: hi-hi-hi! fără a rosti cuvinte.

Râsul poate însoți și replica de refuz. Folosit în atare caz, el are menirea de a sugera interlocutorului atitudinea negativă față de spusele lui:

„**Andrei:** Ioana, ascultă-mă...ascultă-mă...îți voi explica totul...

Ioana: *Să-mi explici? (râde isteric). Mi-ai explicat o seară întregă și-mi ajunge...*” (C.Petrescu, S.T., 180)

Caracteristicile râsului la nivel nonverbal:

- râs amestecat cu o strâmbătură trădează o fire jucăușă, glumeață (vezi fig.11);
- ochii închiși și gura deschisă larg e specifică oamenilor sinceri, optimiști (vezi fig.12);
- râsul cu dinții înțeleștați aparține unei persoane supărate, intimidată, care-și ascunde adevăratele sentimente (vezi fig.13);
- râsul pe o jumătate de gură e specific persoanelor nesigure, modeste (vezi fig.14);
- înclinarea capului în spate și apucarea lui cu mâna dau de gol persoane care nu se încred în cuvintele interlocutorului sau își bat joc de ele (vezi fig.15)

Fig.11

Fig.12

Fig.13

Fig.14

Fig.15

Râsul e cel mai bun medicament. La această concluzie a ajuns un medic indian, conducător al „**Clubului de Râs**”. În acest club se organizează ședințe în fiecare dimineață pentru a face „cure” de râs. Oameni din toate părțile lumii vin aici. În ce consistă o astfel de ședință? Exercițiile încep cu un râs artificial, impus auditorului. Mai apoi vizitatorii, stabilind contactul vizual între ei, râd de râsul celuiilalt și invers. Din artificial

râsul devine natural. Adepții acestui club sunt de părere că 15-20 minute de râs îl încarcă pe om cu energie pentru toată ziua. De asemenea, s-a demonstrat științific că râsul ne ajută să trecem peste efectele negative ale stresului, totodată el asanează acțiunea sistemului imun.

Să râzi nu este numai firesc, ci e și un semn de sănătate. „Dar când râzi nu pui mâna la gură, ne sfătuiește A.Marinescu – nici dacă ai izbucnit într-un râs nestăpânit. Nu mai vorbesc de impresia proastă pe care o faci, când râzi în hohote, zgomotos, lovindu-te peste coapse sau împingându-ți vecinul în coaste” [7, p.41]. Ca orice manifestare comportamentală, râsul își găsește expresia ideală în moderație. Orice om este mai simpatic când surâde. E un secret pe care îl dețin prea puțini.

Râsul face minuni. El însă nu trebuie mereu etalat, pentru că astfel poate deveni rictus sau, mai grav, rânjel.

Tehnologia este astăzi o parte indispensabilă vieții noastre cotidiene. Pentru a soluționa anumite probleme de comunicare, în Boston a fost creat un robot, numit **Kissman**. Acest robot poate exprima diverse emoții, precum *tristețe* (vezi fig.16), *mirare* (vezi fig.17), *ironie* (vezi fig.18) ș.a.

Fig.16

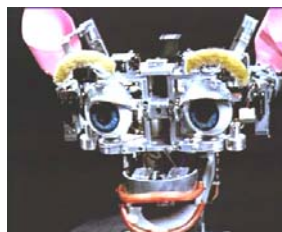

Fig.17

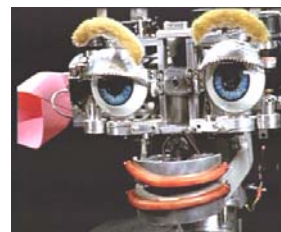

Fig.18

Oamenii și-au creat un nou tip de comunicare pe baza tehnologiei, și anume prin Internet. Mesajele devin scurte și neoficiale. Partenerii de discuție în acest caz pot să nu se înțeleagă. Cauza e că aceștia sunt lipsiți de contact vizual, proces când fața exprimă mai multe decât pot cuvintele. Pentru a rezolva această situație, vizitatorii chat-ului, email-urilor își trimit anumite semne sau chiar imagini, special create, prin care își exprimă emoțiile. Presentăm doar câteva: :-) față zâmbitoare, :) exprimă fericire, :-(față tristă, :-(chiar trist, :-(foarte trist, >:-(supărat, >S nu știu ce să spun. Uneori își trimit fețe care exprimă diverse sentimente: ☺, ☐, ☐ etc.

Zâmbetul și, mai ales, râsul apropie oamenii, căci e imposibil să păstrăm distanța și să ținem mereu cont de diferențele sociale, politice, etice sau morale.

Referințe:

1. Morand de Jouffrey P. Psihologia copilului / Trad.de M.Larionescu. - București, 2004.
2. Merriam-Webster 11th Collegiate Dictionary. - Springfield, Massachusetts, U.S.A., 2004.
3. Dicționar Enciclopedic Ilustrat. Ediția a V-a, revizuită și actualizată. — Chișinău, 2004.
4. Slama-Cazacu T. Dialogul la copii. - București, 1961.
5. Cociu M. Râsul. Comportament exclusiv cultural? // Psihologia. - București. - 2001. - Nr.5.
6. Cociu M. Etologia râsului // Psihologia. - București. - 2002. - Nr.2.
7. Marinescu A. Codul bunelor maniere astăzi. Ed. revăzută și adăugită. - București, 1999.

Surse:

1. Alecsandri V. Opere. V. - Chișinău, 1992.
2. Demetrius L. Trei generații în Dramaturgia română contemporană. - București, 1967.
3. Druță I. Scrieri. Vol.IV. - Chișinău, 1990.
4. Gheorghiu Gh. Căpitanii Fulgerului. - Chișinău, 1971.
5. Popa N. Cubul de zahăr (roman). - Chișinău, 2005.
6. Stancu Z. Desculț. - București, 1979.
7. Tudoran R. Toate pânzele sus! - București, 2001.

Prezentat la 25.07.2007